

Til Norges Bank

21. desember 2015

**Tilråding om observasjon av selskap i Statens pensjonsfond utland:
Petroleo Brasileiro SA**

Sammendrag

Etikkrådet tilrår å sette selskapet Petroleo Brasileiro SA (Petrobras) til observasjon på grunn av risikoen for grov korrupsjon.¹ Toppledere i selskapet og dets viktigste leverandører skal over et tiår ha organisert et system hvor store bestikkelser ble betalt til toppolitikere, politiske partier og embedsmenn. Flere av selskapets toppledere mottok også store returprovisjoner. Tre tidligere ansatte er allerede dømt for slike forhold. Saken er fortsatt under etterforskning i Brasil. Også amerikanske myndigheter har iverksatt etterforskning av korrupsjonsanklager. Rådet mener at selskapet ikke i tilstrekkelig grad har godtgjort at interne korrupsjonsforebyggende prosedyrer implementeres effektivt i virksomheten. Når rådet likevel ikke har tilrådd å utelukke selskapet, men heller å sette det til observasjon, skyldes dette at selskapets anti-korrupsjonsprosedyrer nylig er etablert. Videre kan den omfattende etterforskningen i Brasil, den negative oppmerksomheten selskapet har fått nasjonalt og internasjonalt, samt ny anti-korrupsjonslovgivning i Brasil redusere risikoen for gjentakelse.

Kort om Petrobras

Petrobras er det største børsnoterte selskapet i Latin-Amerika og har virksomhet innenfor utvinning og foredling av olje og gass. Petrobras ble grunnlagt i 1953 som et statlig selskap for oljeaktiviteter som hadde monopol på all oljevirkosomhet i Brasil. I 1997 ble dette endret ved lov, hvoretter det ble åpnet for konkurranse i alle deler av olje- og gass-industrien i Brasil.

Hva rådet har tatt stilling til

Etikkrådet har vurdert om det er en uakseptabel risiko for at Petrobras er ansvarlig for grov korrupsjon etter retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland § 3, tredje ledd bokstav d).

Rådet har vurdert om det er en uakseptabel risiko for at Petrobras har begått handlinger som utgjør grov korrupsjon, og for at Petrobras kan bli involvert i tilsvarende handlinger i framtiden.

Etikkrådets undersøkelser og vurdering

Rådet har gjennomført to konsulentstudier av korrupsjonsanklagene som er fremsatt om saken i pressen. Etikkrådet har flere ganger vært i kontakt med Petrobras i 2014 og i 2015. Selskapet har bidratt med informasjon i saken og har også gitt kommentarer til et utkast til tilrådning.

Petrobras er forbundet med den mest omfattende korrupsjonssaken i Brasil noen sinne. Toppledere i selskapet og dets viktigste leverandører skal over et tiår ha organisert et system hvor store bestikkelser ble betalt til toppolitikere, politiske partier og embedsmenn. Toppledere mottok også returprovisjoner. På bakgrunn av den omfattende etterforskningen i Brasil som så langt har ledet til en rekke siktelsler, tiltalebeslutninger og flere rettsavgjørelser hvor tidligere toppledere er domfelt for betaling og mottak av bestikkelser i virksomheten, fremstår det som om Petrobras kan være ansvarlig for handlinger som må regnes som grov korrupsjon. På bakgrunn av den foreliggende informasjonen fremstår det også som om korrupsjonen har foregått i virksomheten i mange år. Selskapets største leverandører hadde lenge deltatt i et kartell der de etter avtale fikk tildelt bestemte kontrakter. Kontraktene ble

---

¹ Selskapet har Issuer ID 136114.

overfakturert, og om lag 3 prosent av kontraktssummen ble betalt i bestikklser til offentlige tjenestemenn og i returprovisjoner til Petrobras-ansatte. Leverandørene betalte bestikkelsene enten direkte til mottakeren eller via agenter. Gjennom denne virksomheten ble blant annet interne og eksterne anbudsregler bevisst omgått. Det totale beløpet som er betalt i bestikklser, utgjør sannsynligvis flere milliarder USD.

Petrobras-etterforskningen er pågående. Ifølge påtalemyndigheten i Brasil er det tatt ut 35 tiltalebeslutninger mot 173 enkeltpersoner i saken.

Petrobras har i sin kommunikasjon med rådet og i pressemeldinger anført at det er et offer for straffbare handlinger begått av enkeltpersoner, og det viser til at selskapet har rettsstilling som fornærmet i korrupsjonssaken i Brasil. Selskapet har blant annet fått tilbakeført midler som tidligere ansatte har mottatt i returprovisjoner. I vitneforklaringer i flere av rettssakene som har vært gjennomført, framsettes imidlertid påstander om at korrupsjon var en gjennomgående del av Petrobras' anbudsprosesser. Det fremstår også som om mottak av bestikklser i toppledelsen utgjorde en sentral del av korrupsjonen som fant sted i Petrobras over mange år.

På bakgrunn av det som nå er kjent om saken i Brasil, mener rådet uansett at tidligere interne systemer må ha sviktet, og at mangler ved internkontrollen sannsynligvis tillot at den omfattende korrupsjonen kunne finne sted over så mange år. Etikkrådet legger til grunn at selskapet ikke hadde definert og organisert anti-korrupsjonsprosedyrer skikkelig før 2013. Dersom slike prosedyrer fantes, er det klart at de ikke effektivt avdekket og forhindret omfattende korrupsjon, og at korrupsjonen dermed kunne florere fritt. Omfanget tilsier at den øvrige ledelsen burde ha visst hva som foregikk.

Petrobras opererer i mange land der det er stor korrupsjonsrisiko. Olje- og gassbransjen, samt bygg- og anleggsbransjen som også berører en stor del av selskapets virksomhet, eksponerer selskapet for betydelig risiko. Dette stiller etter rådets oppfatning særlige krav til selskapet for å ha på plass solide systemer og iverksette tiltak som kan forhindre korrupsjon. Det er selskapet som har bevisbyrden for at det arbeides målrettet og effektivt for å forebygge korrupsjon.

Rådet har lagt vekt på at det ble lansert et tilnærmet helt nytt anti-korrupsjonsprogram i 2013. Flere sentrale deler ble introdusert først i 2014. Selskapet gir informasjon om de sentrale elementene ved dette systemet, som i det store og hele er den samme informasjonen som er tilgjengelig på selskapets nettsider. Systemet inneholder tilsynelatende de elementene det er forventet at slike systemer har. Det synes likevel klart at implementeringen av dette systemet er i startfasen, og det er lite offentlig informasjon om hvordan systemet i praksis gjennomføres i hele organisasjonen. Rådets inntrykk er at antikorrupsjonsprogrammet først blir innført i Brasil, mens det foreløpig i begrenset grad er gjennomført utenfor landet.

I sin vurdering legger Etikkrådet vekt på hvordan selskapet kommuniserer betydningen av anti-korrupsjonsarbeid, både internt og eksternt. Selskapet har gjort omfattende endringer i styret og i konsernledelsen etter at det ble avdekket omfattende korrupsjon i virksomheten i 2014. Dette kan i seg selv gi signal om en ny kurs. Samtidig understreker selskapet både offentlig og overfor Etikkrådet at selskapet er et offer for noen enkeltansattes handlinger. I lys av de svært omfattende korrupsjonshandlingene som involverer ledende Petrobras-ansatte, gir dette inntrykk av en ansvarsfraskrivelse fra selskapets side.

Rådet antar at den store oppmerksomheten saken har fått nasjonalt og internasjonalt, sannsynligvis vil tvinge selskapet til å ta ytterligere skritt i riktig retning. Det vises til at brasilianske myndigheter har vedtatt ny lovgivning i 2013 og 2015 som setter klare krav til selskapers håndtering av korrupsjon og korrupsjonsforebygging. Petrobras-saken er også et klart signal til det brasilianske folket og til omverdenen om at det både er evne og vilje til å

etterforske, påtale og domfelle korrupsjonshandlinger i Brasil. I denne saken synes det som om ingen blir spart, verken toppledere, toppolitikere eller embedsmenn. På bakgrunn av det ovenfor nevnte mener Etikkrådet at Petrobras har et ansvar for den grove korrupsjonen som har foregått i forbindelse med selskapets virksomhet. I løpet av de siste årene har selskapet tatt skritt for å etablere et anti-korrupsjonssystem som gjenspeiler internasjonale normer og beste praksis på dette området. Rådet er imidlertid i tvil om hvorvidt disse tiltakene vil være tilstrekkelig effektive og tilrår derfor å sette Petrobras til observasjon.

Etterforskningene er ikke avsluttet. Rådet vil følge nøye med på utviklingen av saken i det kommende året og foreta en ny vurdering i 2016. Dersom det avdekkes ytterligere grove korrupsjonstilfeller i selskapets virksomhet fremover, og dersom selskapet ikke kan vise at anti-korrupsjonsprogrammet etterlevs og videreutvikles effektivt, vil vilkåret for utelukkelse kunne være oppfylt.

Innhold

1	Innledning	2
1.1	Hva rådet har tatt stilling til	2
1.2	Kilder	3
2	Etikkrådets undersøkelser	3
2.1	Korrupsjonsanklager i Brasil som involverer Petrobras	3
2.2	Andre korrupsjonsanklager som involverer Petrobras	7
3	Standarder for korrupsjonsforebygging	7
4	Informasjon fra selskapet	9
5	Etikkrådets vurdering	11
6	Tilrådning	13

1 Innledning

Petroleo Brasileiro SA (Petrobras) er det største børsnoterte selskapet i Latin-Amerika og har virksomhet innenfor utvinning og foredling av olje og gass. Petrobras ble grunnlagt i 1953 som et statlig selskap for oljeaktiviteter. Frem til 1997 hadde Petrobras monopol på all oljevirkosomhet i Brasil. I 1997 ble dette endret ved lov, hvoretter det ble åpnet for konkurranse i alle deler av olje- og gass-industrien i Brasil.

Petrobras har betydelige eierandeler i olje- og gassfelt også utenfor Brasil, herunder i store deler av Latin-Amerika, Mexico, USA, Nigeria, Angola, Tanzania og i Asia.²

Selskapet har hovedkontor i Rio de Janeiro og er børsnotert i Sao Paolo, New York, Madrid og i Buenos Aires. Ved utgangen av 2014 hadde Petrobras litt over 80 000 ansatte og 25 datterselskaper, hvorav 2 er registrert i Nederland, 1 i Østerrike, 1 på Cayman Islands og resten i Brasil.³

Ved utgangen av 2014 eide SPU aksjer i Petrobras til en verdi av omtrent 2,2 milliarder NOK tilsvarende en eierandel på 0,61 prosent.⁴

1.1 Hva rådet har tatt stilling til

Korrupsjonsanklagene som er rettet mot tidligere ansatte i Petrobras, gjelder bestikkelser betalt til offentlige tjenestemenn i Brasil via leverandører, mottak av ulovlige returprovisjoner hos flere av selskapets toppledere samt anklager om korrupsjon i forbindelse med selskapets oppkjøp av raffinerier i blant annet Brasil, USA og i Argentina. Etikkrådet har vurdert om det er en uakseptabel risiko for at Petrobras medvirker til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon etter Retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland, § 3, tredje ledd bokstav d).⁵

Rådet legger følgende definisjon til grunn for sine vurderinger av begrepet grov korrupsjon:

- 1) *Grov korrupsjon foreligger dersom et selskap gjennom sine representanter*
  - a) *gir eller tilbyr en fordel – eller forsøker å gjøre det – for utilbørlig å påvirke:*

---

² Selskapets nettside, <http://www.petrobras.com/en/about-us/global-presence/> og selskapets rapport for 2014 til det amerikanske Securities and Exchange Commission, *SEC-filings 20-F*, datert 15. mai 2015, http://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1119639/000129281415001242/pbraform20f_2014.htm#_Toc418234521.

³ Selskapets rapport for 2014 til det amerikanske Securities and Exchange Commission, *SEC-filings 20-F*, datert 15. mai 2015, http://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1119639/000129281415001242/pbraform20f_2014.htm#_Toc418234521.

⁴ Den brasilianske staten er hovedaksjonær og hadde per 31. desember 2014 totalt 50,26 prosent av de stemmeberettigede aksjene. I tillegg eier Den brasilianske utviklingsbanken ((*Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social*, 'BNDES') 9,87 prosent av de stemmeberettigede aksjene.

⁵ I retningslinjene heter det i § 3, første ledd: "Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for: d) grov korrupsjon..." Retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland, se <http://etikkradet.no/mandat/>.

- i) *en offentlig ansatt tjenestemann i utøvelsen av offentlige plikter eller i avgjørelser som kan tilføre selskapet en fordel, eller*
- ii) *en person i privat sektor som tar avgjørelser eller har innflytelse på avgjørelser som kan tilføre selskapet en fordel,*

b) *krever eller mottar bestiktelser*

og

- c) *korrupsjonshandlingene som er nevnt i bokstav a og b, utføres på en systematisk eller omfattende måte.*

2) I sin vurdering legger rådet også vekt på hvorvidt selskapet har gjennomført effektive anti-korrupsjonsprosedyrer som er organisert på en måte som gjør selskapet i stand til å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon i virksomheten.

Rådet har på bakgrunn av dette vurdert om det foreligger en uakseptabel risiko for at Petrobras er involvert i grov korrupsjon, og for at selskapet kan bli involvert i tilsvarende handlinger i fremtiden.

I vurderingen av om korrupsjonen er grov, har rådet særlig lagt vekt på foreløpige resultater av den omfattende korrupsjonsetterforskningen som pågår i Brasil, og rettsavgjørelser i tilknytning til saken. Når det gjelder vurderingen av risikoen for at Petrobras igjen kan bli involvert i tilsvarende handlinger, har rådet lagt vekt på de korrupsjonsanklagene som til nå er fremmet mot selskapet, og selskapets reaksjoner på disse, hvilke land og bransjer selskapet opererer i, og hva selskapet gjør for å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon.

1.2 Kilder

Informasjonen som er innhentet om korrupsjonsanklagene, stammer fra internasjonal presse og fra rettsavgjørelser mot blant annet tidligere toppledere i Petrobras, som ble avsagt i april og i juli i 2015 ved Den føderale domstolen i Curitiba, Brasil. Rådet har også gjennomført en konsulentstudie av informasjon om anklagene som har blitt publisert i pressen.

Vurderingen av selskapets etterlevelsessystemer er basert på informasjon som er tilgjengelig på Petrobras' hjemmesider, og skriftlig og muntlig kommunikasjon mellom rådet og selskapet. Rådet har også innhentet informasjon om nasjonale lover for antikorrupsjon i brasilianske foretak.

2 Etikkrådets undersøkelser

2.1 Korrupsjonsanklager i Brasil som involverer Petrobras

I 2013 fattet Det føderale politiet i Brasil mistanke til betalinger fra agenten [REDACTED] til [REDACTED] i Nedstrømsavdelingen i Petrobras fra 2004 til 2012. Betalingene ble oppdaget i forbindelse med etterforskningen av en omfattende hvitvaskings sak i tilknytning til et av selskapets prosjekter.

Etterforskningen mot [REDACTED] og [REDACTED] dreide seg til å begynne med om raffineriet Abreu et Lima nord-øst i Brasil. Petrobras budsjetterte opprinnelig med totale utgifter på 2,5 milliarder

USD, men den endelige summen ved ferdigstilling kom opp i 20 milliarder USD. Ifølge Credit Suisse er dette et av de dyreste raffineriene som noen sinne er bygget. Etterforskningen avdekket at store deler av selskapets midler som var øremerket raffineriet, ble overført mellom [REDACTED] og [REDACTED] før de ble «vasket» gjennom et bilvaskingsfirma og sendt til en bankkonto i utlandet.⁶ [REDACTED] og [REDACTED] har siden erkjent, både i politiavhør og i retten, at store beløp som var øremerket selskapets prosjekter, ble betalt i bestikklser til offentlige ansatte og i ulovlige returprovisjoner til toppledere i Petrobras.

I løpet av etterforskningen i 2014 bestemte [REDACTED] og [REDACTED] seg for å samarbeide med påtalemyndigheten mot å få en mildere dom. Dermed startet opprullingen av den mest omfattende korrupsjonssaken i Brasil noen sinne. [REDACTED] og [REDACTED] fortalte at selskapets største leverandører lenge hadde deltatt i et kartell hvoretter de etter avtale fikk tildelt bestemte kontrakter. Kontraktene ble overfakturert, og om lag 3 prosent av kontraktssummen ble betalt i bestikklser til offentlige tjenestemenn og i returprovisjoner til Petrobras-ansatte.⁷ Leverandørene betalte bestikkelsene enten direkte til mottakeren eller via agenter. [REDACTED] var den som passet på at alle fikk sin del. Mesteparten av bestikkelsene skal ha blitt betalt til politikere og politiske partier, herunder til det regjerende *Partido dos Trabalhadores* (PT).⁸

Det fremgår av en rettskraftig dom av 2015 mot [REDACTED] at fordelingen av kontraktene, fastsettelsen av prisen på kontraktene og størrelsen på bestikkelsene ble avtalt i fysiske møter mellom toppledere i Petrobras, toppledere i leverandørselskapene, og politikere.⁹ Denne virksomheten foregikk i flere avdelinger i Petrobras.¹⁰

[REDACTED] har i retten forklart at kartellvirksomheten også må ha eksistert allerede før han tiltrådte sin stilling i selskapet i 2004.¹¹ [REDACTED], tidligere [REDACTED], har erkjent at han mottok ulovlige returprovisjoner fra leverandører som ønsket kontrakter med Petrobras helt tilbake til 1990-årene.¹² Både [REDACTED] og [REDACTED] har videre forklart at ledelsen i Petrobras visste hva som pågikk, herunder at det ble betalt store bestikklser til offentlige ansatte helt frem til 2012. [REDACTED] forklarte blant annet at han ikke på noe tidspunkt har hatt myndighet til å foreta kontraktstildelinger alene, men at alle anbudsprosesser ble gjennomført gjennom Tjenesteavdelingen. Petrobras hadde omfattende anbudsprosedyrer, det var prosedyrer for godkjenning av kontrakter og kontraktstildelinger. [REDACTED] forklarte at både kontraktsansvarlig,

---

⁶ Financial Times, 10. august 2014, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/6d00da0c-1c7c-11e4-98d8-00144feabdc0.html?siteedition=intl#axzz3IfH1NmGQ>. Fordi pengene ble vasket gjennom bilvaskingsfirmaet, ble etterforskningen etter hvert kalt *Operation Car Wash*, eller *Lava Jato* på portugisisk.

⁷ Dette ble først kjent i pressen, se blant annet Financial Times, 10. august 2014, <http://www.ft.com/cms/s/0/6d00da0c-1c7c-11e4-98d8-00144feabdc0.html#axzz3IfH1NmGQ>. [REDACTED] omtaler avtalen her som «3 percent political adjustment». Dette ble gjentatt i rettslige forklaringer i to påfølgende straffesaker mot blant annet [REDACTED] herunder dom av 22. april 2015 og 20. juli 2015, begge avsagt ved Den føderale domstolen i Curitiba.

⁸ Jf. dom av 22. april 2015 og 20. juli 2015, begge avsagt ved Den føderale domstolen i Curitiba.

⁹ Jf. dom av 20. juli 2015 ved Den føderale domstolen i Curitiba, http://www.prpr.mpf.mp.br/pdfs/2015-1/lava-jato-1/sentenca_camargo%20e%20correa%20e%20utc.pdf, punkt 282.

¹⁰ Jf. dom av 22. april 2015, avsagt ved Den føderale domstolen i Curitiba, punktene 295-298. Avdelingene som er involvert, er Nedstrømsavdelingen hvor [REDACTED], Tjenesteavdelingen der [REDACTED] var [REDACTED], og i Internasjonal avdeling der [REDACTED]. Både [REDACTED] og [REDACTED] er nå domfelt i Brasil for korrupsjon og andre økonomiske misligheter i forbindelse med Petrobras-saken.

¹¹ Jf. dom av 20. juli 2015 avsagt ved Den føderale domstolen i Curitiba, punkt 282.

¹² <http://www.theglobeandmail.com/news/world/brazils-petrobras-scandal-widens-to-include-57-politicians/article23462484/>.

avdelingsdirektøren og juridisk avdeling var involvert i prosessen før en kontrakt til slutt ble godkjent av styret og tildelt et bestemt selskap.¹³

Da enkelte av tjenestemennene utpekt av [redacted] og [redacted] som mottakere av bestikklser har særlig verneting og er underlagt den brasilianske Høyesterettens jurisdiksjon, har retten ikke tillatt at mottakerne navngis i rettslige avhør.¹⁴ Det er imidlertid kjent at brasiliansk Høyesterett har initiert etterforskning mot mer enn 50 toppolitikere og embedsmenn i sammenheng med Petrobras-saken, herunder en tidligere president, to tidligere stabssjefer, to guvernører, en tidligere statsråd, og 34 medlemmer av kongressen som representerer fem politiske partier hvorav omtrent samtlige er med i den nåværende koalisjonsregjeringen. Enkelte av disse skal nå være satt under tiltale.¹⁵

Etterforskningen i saken er pågående. Så langt er 11 tidligere toppledere og mellomledere i Petrobras tiltalt i saken. I tillegg til [redacted] er [redacted] tidligere [redacted] i Petrobras, rettskraftig domfelt for korrupsjon og andre økonomiske misligheter i tilknytning til saken.¹⁶ [redacted], tidligere [redacted] i Petrobras, og [redacted], ble pågrepet i mars i år, siktet for korrupsjon og andre økonomiske misligheter. Påtaleansvarlig uttalte da at han mente at myndighetene hadde beviser for at [redacted] hadde begjært «donasjoner» fra selskapets leverandører, mens [redacted] hadde deltatt i møter med [redacted] og [redacted] for å diskutere bestikklser som kunne betales gjennom valgkampstøtte. Samme dag som [redacted] og [redacted] ble pågrepet, ble [redacted] tiltalt for korrupsjon i forbindelse med saken. Han hadde allerede tidligere erkjent å ha mottatt 97 millioner USD i returprovisjoner i forbindelse med kontraktstildelinger i Petrobras, og han har lovet at han skal refundere hele beløpet.¹⁷ Den siste pågripelsen i saken som Etikkrådet er kjent med, skjedde i juli 2015 hvor [redacted] ble pågrepet. [redacted] erstattet [redacted] i 2008 som [redacted] i Petrobras. Han er nå siktet for korrupsjon.¹⁸ I tillegg til dette skal tre tidligere ledere i [redacted] samt tre personer som hadde andre lederstillinger i selskapet være tiltalt i saken.¹⁹

---

¹³ Jf. dommen mot blant annet [redacted] og [redacted], avsagt 20. juli 2015 ved Den føderale domstolen i Curitiba, http://www.prpr.mpf.mp.br/pdfs/2015-1/lava-jato-1/sentenca_camargo%20e%20correa%20e%20utc.pdf, punkt 282 [redacted] og [redacted] ble i april 2015 domfelt i forbindelse med Petrobras-saken, men da for hvitvasking, se dom av 22. april 2015, avsagt ved Den føderale domstolen i Curitiba.

¹⁴ Jf. dom av 22. april 2015, avsagt ved Den føderale domstolen i Curitiba, punkt 60.

¹⁵ The Guardian, 7. mars 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/mar/07/brazilian-court-approves-investigation-into-politicians-in-petrobras-scandal>, og <http://www.theglobeandmail.com/news/world/brazils-petrobras-scandal-widens-to-include-57-politicians/article23462484/>.

¹⁶ Dommen mot [redacted] falt medio august 2015. [redacted] ble dømt til over 12 år og tre måneders fengsel for å ha bestukket [redacted] i Kongressen med 5 millioner USD.

¹⁷ Wall Street Journal, 16. mars 2015, <http://www.wsj.com/articles/former-petrobras-executive-arrested-again-brazil-police-1426513758>. Det fremgår også av artikkelen at offentlige myndigheter i Monaco har frosset 23,8 millioner USD som tilhører [redacted], grunnet mistanke om at disse pengene er bestikklser som han har mottatt i forbindelse med saken. [redacted] har blant annet fortalt at Arbeiderpartiet mottok om lag 200 millioner USD i bestikklser finansiert gjennom kontrakter som ble inngått med Petrobras' leverandører, se CNBC, 17. mars 2015, <http://www.cnbc.com/2015/03/17/cial-charged-in-petrobras-bribery-case.html>.

¹⁸ The Wall Street Journal, 2. juli 2015, <http://www.wsj.com/articles/brazil-federal-police-arrest-another-former-petrobras-executive-1435838298>.

¹⁹ Disse er [redacted], O Globo, 19. Oktober 2015, <http://oglobo.globo.com/brasil/relatorio-da-cpi-da-petrobras-indicia-pessoas-sem-nome-17825544>.

Enn videre er tre tidligere toppledere i Camargo Correa, et av Brasils største bygg- og anleggsselskaper og en av Petrobras' viktigste leverandører, domfelt for korrupsjon og annen økonomisk kriminalitet i forbindelse med saken.²⁰ De er domfelt for overfakturering til Petrobras og betaling av bestikklser til offentlige tjenestemenn og til toppledere i Petrobras. I retten ble det erkjent at Camargo betalte 15,6 millioner USD i bestikklser i forbindelse med to kontrakter alene. Camargos representanter forklarte i retten at kartellvirksomheten og korrupsjonen ble oppfattet som en «rule of the game» og at dette var en forutsetning for å få oppdrag for Petrobras. De forklarte også at de la til grunn at bestikkelsene som de betalte til politikerne, ville gi Camargo en fordel i forbindelse med andre offentlige anbudsprosesser.²¹

Det vises videre til at [REDACTED] ble nylig pågrepet.²² Han er [REDACTED] i Odebrecht SA, det største bygg- og anleggsselskapet i Brasil og kanskje den viktigste leverandøren til Petrobras. På grunnlag av saken i Brasil har også sveitsisk politi- og påtalemyndighet åpnet etterforskning mot [REDACTED] og har så frosset omlag 400 millioner USD i midler som antas å ha direkte tilknytning til Petrobras-saken.²³

Påtalemyndigheten i Brasil opplyser at totalt 173 enkeltpersoner har blitt satt under tiltale for korrupsjon og annen økonomisk kriminalitet i forbindelse med saken.²⁴ I tillegg er flere utenlandske selskaper som var leverandører for Petrobras, under etterforskning for korrupsjon i forbindelse med saken.²⁵ Petrobras har selv anslått at selskapet har tapt 2 milliarder USD som følge av korrupsjonen. Påtalemyndigheten i Brasil antar imidlertid at det reelle tapet er langt høyere.²⁶

Saken etterforskes i Brasil av Den føderale politi- og påtalemyndigheten (*Ministério Público Federal*), av Riksrevisoren (*Controladoria-Geral da União*) og av *Federal Accounts Tribunal*. Ifølge flere nyhetsartikler etterforskes Petrobras også for korrupsjon av det amerikanske *Department of Justice* og *Securities and Exchange Commission*. Enkelte aksjeeiere har også stevnet Petrobras for retten i New York med krav om erstatning for økonomiske tap. Petrobras begjærte søksmålet avvist og anførte at selskapet er et offer i saken. Begjæringen ble avvist av en dommer i juli 2015.²⁷

---

²⁰ Dette er [REDACTED] tidligere [REDACTED] i Camargo Correa, [REDACTED] i Camargo Correa, og [REDACTED] tidligere [REDACTED] i Camargo Correa.

²¹ Jf. dom av 20. juli 2015 ved den føderale domstolen i Curitiba, http://www.prpr.mpf.mp.br/pdfs/2015-1/lava-jato-1/sentenca_camargo%20e%20correa%20e%20utc.pdf. Dommen er omtalt blant annet i Folha, 21. juli 2015, <http://www1.folha.uol.com.br/internacional/en/brazil/2015/07/1658368-petrobras-scandal-judge-condemns-former-executives-of-construction-company-camargo-correa-to-prison.shtml>.

²² Reuters, 24. juni 2015, <http://www.reuters.com/article/2015/06/24/us-brazil-petrobras-scandal-idUSKBN0P424320150624>

²³ Dette følger blant annet av The Wall Street Journal, 22. juli 2015, hvoretter sveitsiske etterforskere også har avdekket over 300 kontoer i mer enn 30 sveitsiske banker hvor det ble oppbevart ulovlige midler i tilknytning til Petrobras-saken, <http://www.wsj.com/articles/swiss-authorities-open-investigation-into-brazils-odebrecht-1437605540>.

²⁴ Dette følger av nettsidene til Påtalemyndigheten i Brasil (MPF), <http://lavajato.mpf.mp.br/atuacao-na-1a-instancia/resultados/a-lava-jato-em-numeros>.

²⁵ Se blant annet Financial Times, 15. februar 2015, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/96152e80-b3ca-11e4-a6c1-00144feab7de.html>.

²⁶ Financial Times, 2. juli 2015, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/3c937964-20d7-11e5-aa5a-398b2169cf79.html#axzz3kUSYdgpF>.

²⁷ Dette følger blant annet av en artikkel i Bloomberg, 10. juli 2015, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-07-10/petrobras-judge-allows-lawsuit-while-dismissing-some-claims>. Ifølge artikkelen skal denne saken opp for retten i New York allerede i februar 2016.

2.2 Andre korrupsjonsanklager som involverer Petrobras

I tillegg til de korrupsjonsanklagene som er nevnt ovenfor, har det blitt fremsatt anklager om overfakturering og ulovlige utbetalinger i forbindelse med flere av selskapets prosjekter i utlandet. I en avgjørelse av den brasilianske Riksrevisjonen vises til at flere av selskapets utenlandsprosjekter er under etterforskning. Dette gjelder blant annet oppkjøp av raffinerier i USA, Argentina og i Japan.²⁸ I en presseartikkel er det blant annet vist til at en brasiliansk senator skal ha mottatt 1 million USD i returprovisjoner i forbindelse med oppkjøpet av raffineriet i USA.²⁹ De anklagene som er kjent om selskapets utenlandsvirksomhet, er ikke like godt dokumentert som korrupsjonsanklagene rådet har vist til ovenfor. Anklagene har ikke blitt tillagt vesentlig vekt i denne tilrådingen, og de vil derfor ikke bli ytterligere omtalt her.^{30 31}

3 Standarder for korrupsjonsforebygging

På bakgrunn av internasjonale standarder for anti-korrupsjon i selskaper kan det utledes noen hovedprinsipper for hvilke grep et selskap bør ta for å etablere og implementere et effektivt anti-korrupsjonsprogram. En effektiv implementering av anti-korrupsjonsprosedyrer har relevans for vurderingen av i hvilken grad et selskap er i stand til å forhindre at det blir involvert i korrupsjon.

Det finnes gode veiledninger for dette arbeidet i blant annet FNs anti-korrupsjonsportal TRACK (*Tools and Resources for Anti-Corruption Knowledge*), Global Compact: *A guide for anti-corruption risk-assessment* (2013) og OECDs *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance* (2010). Transparency International (TI) har i *Business Principles for Countering Bribery* listet opp en rekke generelle anbefalinger for gode etterlevelsessystemer.

De viktigste elementene i internasjonale normer for selskapers anti-korrupsjonssystemer som er relevante for denne saken, er at det gjøres en målrettet kartlegging og vurdering av korrupsjonsrisikoen, at selskapet utviser nulltoleranse for korrupsjon, at alle ansatte er satt i stand til å unngå å bli involvert i korrupsjon, og at systemene stadig utvikles og forbedres.

En grundig kartlegging og vurdering av korrupsjonsrisiko i selskapet er nødvendig for etableringen og implementeringen av solide anti-korrupsjonssystemer. Viktige risikofaktorer som må vurderes, er selskapets størrelse, lokale og regionale forhold, sektoren som selskapet opererer i, og egenerfaring. Det er et minstekrav at selskapet har solide forebyggende prosedyrer på de områdene der selskapet er mest eksponert for risiko. I store selskaper bør

---

²⁸ Bloomberg, 21. oktober 2014, hvor det vises til rettsavgjørelsen, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-10-21/brazil-fixated-as-human-bomb-revelations-rock-elections>.

²⁹ Houston Chronicle, 9. november 2015, *Scandal in Brazil snares refinery*, <http://www.pressreader.com/usa/houston-chronicle/20151109/281505045101952/TextView>.

³⁰ Anklagene om ulovlige utbetalinger i forbindelse med raffineriet i USA er blant annet omtalt i Washington Times, 21. mars 2014, <http://www.washingtontimes.com/news/2014/mar/21/scandal-involving-refinery-hits-brazils-petrobras/#ixzz3IkJYe000> og i Bloomberg, 18. juni 2015, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-06-18/brazil-energy-giant-buys-1-24-billion-of-pain-in-texas>.

³¹ Anklagene i Argentina er omtalt i blant annet Bloomberg, 21. oktober 2014, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-10-21/brazil-fixated-as-human-bomb-revelations-rock-elections>.

risikokartlegging- og vurdering av tiltak gjøres jevnlig, og spesielt utsatte deler av virksomheten bør følges opp kontinuerlig. En viktig del av risikokartleggingen omfatter også en gjennomgang av selskapets interne rutiner, opplæring av ansatte, og vurdering av tredjeparter (*due-diligence*). Det er videre viktig at selskapet har en entydig framgangsmåte for rapportering av brudd på selskapets retningslinjer, og det må synliggjøres hvilke reaksjoner som ilegges enkeltpersoner som bryter retningslinjene.

Det avgjørende er at korrupsjonsforebyggende prosedyrer implementeres i selskapets virksomhet og kultur, at de er organisert på en adekvat måte, at de overvåkes, videreutvikles og stadig forbedres og effektiviseres. Anti-korrupsjonsprosedyrene bør overvåkes, evalueres og forbedres jevnlig basert på blant annet intern erfaring samt eksterne forhold som nye lover og standarder for beste praksis.³²

Petrobras er børsnotert i Brasil, og blant annet også i USA.

Selskaper er ikke gjenstand for foretaksstraff i Brasil unntatt ved brudd på miljølovgivningen. De siste ti årene har Brasil imidlertid gjennomført omfattende anti-korrupsjonsreformer. Det har imidlertid blitt iverksatt flere tiltak for å skape økt transparens, Brasil har ratifisert flere internasjonale anti-korrupsjonskonvensjoner,³³ og det ble vedtatt ny nasjonal lovgivning mot korrupsjon i 2013 hvoretter selskaper for første gang pålegges sivilrettslig og administrativt ansvar som følge av korrupsjonsrelaterte handlinger.³⁴ Den nye loven, omtalt som *Clean Company Act*, trådte i kraft i 2014.³⁵

---

³² FNs anti-korrupsjonsportal TRACK (*Tools and Resources for Anti-Corruption Knowledge*) er tilgjengelig på <http://www.track.unodc.org/Pages/home.aspx>, Global Compact: *A guide for anti-corruption risk-assessment* (2013) er tilgjengelig på <https://www.unglobalcompact.org/resources/411>, og OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance* (2010) er tilgjengelig på <http://www.oecd.org/investment/anti-bribery/anti-briberyconvention/44884389.pdf>. TIs anbefalinger ble først lansert i 2003, revidert i 2009 og sist i 2013. Anbefalingene er tilgjengelig på http://www.transparency.org/whatwedo/publication/business_principles_for_countersing_bribery. Videre er generelle prinsipper for anti-korrupsjon nedfelt i *The OECD Guidelines for Multinational Enterprises*, <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>. *UK Bribery Act* og *Foreign Corrupt Practices Act (FCPA)* har også vært retningsgivende for internasjonale standarder hva gjelder korrupsjonsforebygging i selskaper. I 2011 publiserte det britiske Justisdepartementet en veiledning for hvordan selskaper bør innrette seg for å unngå straffansvar etter UK Bribery Act. Veiledningen er tilgjengelig på <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>. I 2012 publiserte det amerikanske Justisdepartementet (DoJ) og US Securities and Exchange Commission (SEC) en veiledning for hvordan selskaper bør innrette seg for å unngå straffansvar etter FCPA, kalt *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*, tilgjengelig på <http://www.justice.gov/criminal-fraud/fcpa-guidance>. Denne veiledningen viser også til andre relevante retningslinjer, som *Business Ethics: A Manual for Managing a Responsible Business Enterprise in Emerging Market Economies*, utgitt av Department of Commerce, International Trade Administration, tilgjengelig på http://ita.doc.gov/goodgovernance/business_ethics/manual.asp. Andre relevante kilder for internasjonale standarder for anti-korrupsjon er The United Nations Global Compact (*The Ten Principles*), Asia-Pacific Economic Council (*Anti-Corruption Code of Conduct for Business*), International Chamber of Commerce (*ICC Rules on Combating Corruption*), the World Bank (*Integrity Compliance Guidelines*), og The World Economic Forum (*Partnering Against Corruption-Principles for Countering Bribery*).

³³ Dette er blant annet *OECD Anti-Bribery Convention* (implementert ved Decreto No. 3.678/2000) og FNs *United Nations Convention Against Corruption* (implementert ved Decreto No. 5.687/2006).

³⁴ Den brasilianske korrupsjonsloven er inntatt i *Lei No. 12.846/13*. Viktige korrupsjonsbestemmelser er også inntatt i Penal Code (Código Penal), herunder aktiv og passiv korrupsjon og bestikkelser i internasjonale forretninger, jf. artikkel 319.

³⁵ Den brasilianske anti-korrupsjonsloven er inntatt i *Lei No. 12.846/13*. Andre viktige anti-korrupsjonsbestemmelser fremgår også av *The Penal Code* (Código Penal), herunder aktiv og passiv korrupsjon i internasjonale forretninger, jf. artikkel 319.

En tilføyelse til *Clean Company Act* som trådte i kraft i mars 2015, omhandler konkrete sider ved interne etterlevelsels- og anti-korrupsjonssystemer. I likhet med andre internasjonale lover på dette området utmeisles her spesifikke krav til selskapers anti-korrupsjonssystemer. Ved vurderingen av hvilke sanksjoner som skal ilegges, kan myndighetene blant annet legge vekt på hvorvidt et selskap har en uavhengig avdeling med det overordnede ansvaret for anti-korrupsjon, et klart budskap fra ledelsen, skriftlige retningslinjer og prosedyrer for anti-korrupsjon som gjelder alle ledere og ansatte, en uavhengig organisasjon med ansvar for etterlevelse, effektiv og målrettet opplæring og kommunikasjon, periodisk risikovurdering og revisjon, due-diligence av tredjeparter, spesifikke etterlevelselsesprosedyrer for offentlige anskaffelser og oppkjøps-prosesser, internkontroll, prosedyrer for varsling av og respons på regelbrudd, og hvordan etterlevelsessystemet kontinuerlig overvåkes og forbedres.³⁶ Loven er i stor grad sammenfallende med de krav til korrupsjonsforebygging og håndtering som følger av den amerikanske *Foreign Corrupt Practices Act* (FCPA) og den britiske *UK Bribery Act*.

Som følge av sin virksomhet er Petrobras også direkte underlagt FCPA og UK Bribery Act, hvoretter selskaper kan bli ilagt foretaksstraff for korrupsjon. Det amerikanske og det britiske justisdepartementet har kommet med tydelige anbefalinger om hvordan et selskap må forebygge korrupsjon for eventuelt å kunne unngå å bli ilagt ansvar for ansattes handlinger. Disse kravene er ytterligere definert i amerikansk rettspraksis og i rettsforlik som er blitt inngått mellom justismyndighetene og en rekke selskaper over de siste ti årene.

4 Informasjon fra selskapet

Fra og med oktober 2014 og frem til desember 2015 har Etikkrådet vært i dialog med Petrobras ved flere anledninger, både per brev, epost og telefonkonferanse. Etikkrådet har bedt Petrobras om å kommentere korrupsjonsanklagene, å redegjøre for sine interne anti-korrupsjonssystemer og å vise hvordan disse implementeres i virksomheten slik at korrupsjon forebygges, oppdages og håndteres tilstrekkelig effektivt. Petrobras har blitt tilsendt utkast til tilrådning om observasjon og inngitt sine merknader til denne.

I sin dialog med Etikkrådet har Petrobras vist til at det anser seg som et offer. Petrobras påpeker at det har rettsstilling som fornærmet i korrupsjonssakene som er under påtale i Brasil og at det derfor blant annet har nedlagt påstand om, og fått, erstatning for økonomiske tap i pågående straffesaker mot tidligere toppledere. Det vises også til at korrupsjonsetterforskningen i Brasil er rettet mot enkelte tidligere ansatte og en rekke leverandører, ikke mot selskapet som sådan.

Petrobras har iverksatt en intern granskning av korrupsjonsanklagene i Brasil. To advokatfirmaer står for granskningen. En uavhengig komité, kalt *Special Committee*, ble opprettet som en rapporteringskanal mellom advokatfirmaene og selskapets styre. Komiteen skal godkjenne metoden som anvendes i den uavhengige granskningen, den skal motta og analysere informasjonen som rapporteres, og analysere, godkjenne og tilrettelegge for anbefalingene som gis fra advokatfirmaene. Komiteen har nylig kommet med en rekke anbefalinger for forbedring av de gjeldende anti-korrupsjonsprosedyrene og flere av anbefalingene har allerede blitt implementert.

---

³⁶ *Decree No. 8.420*, 18. mars 2015, engelsk versjon tilgjengelig blant annet på <http://www.merrillbrink.com/translation-of-Brazil-decree-Clean-Company-Act-04062015.htm>.

Styret vedtok videre et nytt anti-korrupsjonsprogram 4. juli 2013. Petrobras hadde enkelte anti-korrupsjonsregler og prosedyrer på plass også før 2013. Selskapet opplyser at det blant annet var et uttalt forbud mot korrupsjon, at styret vedtok en *Code of Ethics* allerede i 1998 som også gjaldt for datterselskapene, og man hadde etablert et varslingssystem hvor det kunne rapporteres om korrupsjon og andre misligheter i virksomheten.

Mange av anti-korrupsjonsprosedyrene som finnes nå, kom til etter 2013. Selskapets *Code of Conduct* inneholder retningslinjer for styret, for ledelsen og for alle ansatte.³⁷ Det er også opprettet en ny lederstilling i 2015, *Chief Governance, Risk and Compliance Officer*. Vedkommende har det overordnede ansvaret for korrupsjonsforebygging i selskapet og har tre avdelinger direkte under seg, *Governance, Corporate Risk Management*, og *Compliance*. Etterlevelsesavdelingen som består av mer enn 200 ansatte, er ansvarlig for håndteringen av flere problemstillinger relatert til etterlevelse, herunder korrupsjonsrisiko.

Når det gjelder risikovurdering- og kartleggingen som ble gjort i forkant av etableringen av de nye anti-korrupsjonssystemene i 2014, vises til at det ble foretatt en kartlegging av relevant anti-korrupsjonslovgivning, det ble gjort en bench-marking av interne prosedyrer i industrien, og man foretok en vurdering av risiko i sektorer og land hvor Petrobras har virksomhet.

Etikkrådet er også kjent med at Petrobras utvikler treningsprogrammer som skal sikre at ansatte blir opplært i anti-korrupsjon. I 2016 skal samtlige ansatte motta opplæring via et web-basert opplæringssystem. Et stort antall av blant annet toppledere og mellomledere har allerede fått muntlig opplæring i 2015. Det arbeides imidlertid med å utvikle opplæring som er spesielt tilpasset ansatte i risikoutsatte stillinger, herunder de som er involvert i offentlige anbudsprosesser og HR. Ansatte utenfor Brasil får bare web-basert opplæring.

Et eksternt, uavhengig organ mottar og loggfører varslinger om regelbrudd siden november 2015. I tillegg finnes det flere rapporteringsmuligheter, som at ansatte alltid kan varsle til øverste leder. Etikkrådet har ikke mottatt informasjon om hvor mange varslinger om korrupsjon som er inngitt frem til nå. En Ombudsmann er satt til å motta alle rapporter som inngis, og etterlevelsesavdelingen er ansvarlig for å granske varslingsene. Det er imidlertid uklart hvordan denne typen granskninger gjennomføres og hvordan ansatte som bryter med internt og eksternt regelverk, blir sanksjonert.

Det er videre uklart for Etikkrådet hvordan Governance, Risk og Compliance-avdelingene samarbeider og det er uklart hvem i Compliance-avdelingen som er ansvarlig for hva og hvordan den samarbeider med andre relevante avdelinger som Ombudsmannen og Internal Audit.

Endelig skal nevnes at tidligere administrerende direktør, Maria das Gracas Foster og fem andre toppledere forlot selskapet i februar 2015. Samtidig fikk Petrobras en ny CEO, ny CFO og Chief Investor Relations Officer, ny Exploration and Production Officer og ny Engineering, Technology and Procurement Officer. Selskapet har også gjort store utskiftninger i styret, og kriteriene for styresammensetning er betydelig endret.

I tillegg til de topplederne som allerede har erkjent ansvar for korrupsjon, er to nåværende ansatte i selskapet under etterforskning for korrupsjon.

---

³⁷ Tilgjengelig på selskapets nettside, <http://www.investidorpetrobras.com.br/en/corporate-governance/governance-instruments/code-ethics>.

5 Etikkrådets vurdering

Basert på den foreliggende dokumentasjonen har rådet vurdert SPUs investering i Petrobras opp mot korrupsjonskriteriet i retningslinjene med sikte på å avgi en tilrådning om utelukkelse eller observasjon. Rådet har først vurdert om det foreligger en uakseptabel risiko for at selskapet er involvert i handlinger som etter retningslinjene utgjør grov korrupsjon, herunder om korrupsjonen er utført på en omfattende og/eller systematisk måte.

På bakgrunn av den omfattende etterforskningen i Brasil som så langt har ledet til en rekke siktelsler, tiltalebeslutninger og flere rettsavgjørelser hvor tidligere toppledere er domfelt for betaling og mottak av bestikklser i virksomheten, fremstår det som om Petrobras kan være ansvarlig for handlinger som må regnes som grov korrupsjon. På bakgrunn av den foreliggende informasjonen fremstår det også som om korrupsjonen har foregått i virksomheten i mange år. Selskapets største leverandører hadde lenge deltatt i et kartell hvoretter de etter avtale fikk tildelt bestemte kontrakter. Kontraktene ble overfakturert, og om lag 3 prosent av kontraktssummen ble betalt i bestikklser til offentlige tjenestemenn og i returprovisjoner til Petrobras-ansatte. Leverandørene betalte bestikkelsene enten direkte til mottakeren eller via agenter. Gjennom denne virksomheten ble blant annet interne og eksterne anbudsregler bevisst omgått. Det totale beløpet som er betalt i bestikklser, utgjør sannsynligvis flere milliarder USD.

Petrobras har i sin kommunikasjon med rådet og i pressemeldinger anført at det er et offer for straffbare handlinger begått av enkeltpersoner under henvisning til at det har rettsstilling som fornærmet i pågående korrupsjonssaker i Brasil. I vitneforklaringer i flere av retts sakene som har vært gjennomført, framsettes påstander om at korrupsjon var en gjennomgående del av Petrobras' anbudsprosesser. Det fremstår som om mottak av bestikklser i toppledelsen utgjorde en sentral del av korrupsjonen som fant sted i Petrobras over mange år. Det gjaldt ikke én eller to ansatte som ved enkelttilfeller begikk lovbrudd. Rådet legger til grunn at passiv korrupsjon av dette omfanget på lik linje med aktiv korrupsjon er et hinder for sosial og økonomisk utvikling. Det skaper forskjellsbehandling, hindrer sosial rettferdighet, er konkurransevridende og hindrer en bærekraftig økonomisk utvikling.

På bakgrunn av det som nå er kjent om saken i Brasil, mener rådet at de tidligere interne systemene, uavhengig av selskapets forsett, har sviktet, og at det sannsynligvis var mangler ved internkontrollen som tillot at den omfattende korrupsjonen kunne finne sted over så mange år. Etikkrådet legger til grunn at selskapet ikke hadde definert og organisert anti-korrupsjonsprosedyrer skikkelig før 2013. Dersom slike prosedyrer fantes, er det klart at de ikke effektivt avdekket og forhindret omfattende korrupsjon, og at korrupsjonen dermed kunne florere fritt. På den bakgrunn kan det synes som om også den øvrige ledelsen i alle fall burde ha visst hva som foregikk. Dette støttes videre av at 11 toppledere og mellomledere fra tre ulike avdelinger i selskapet er direkte involvert i saken. I tillegg er to nåværende ansatte under etterforskning for korrupsjon. Kartellet besto enn videre av flere av selskapets aller viktigste leverandører.

Rådet har videre vurdert om det foreligger en uakseptabel risiko for at selskapet på nytt skal bli involvert i tilsvarende handlinger.

Petrobras opererer i mange land der korrupsjonsrisikoen er høy. For eksempel rangerer Angola og Nigeria i høyeste kategori når det gjelder antatt risiko for korrupsjon etter Transparency Internationals Corruption Perception Index, 2014. Olje- og gassbransjen samt bygg- og anleggsbransjen, hvor store offentlige kontrakter er vanlig, eksponerer også selskapet for korrupsjonsrisiko. Dette stiller etter rådets oppfatning særlige krav til selskapet om å ha på

plass solide systemer og iverksette tiltak som kan forebygge, oppdage og håndtere korrupsjon effektivt. Når mange av selskapets tidligere ledere er anklaget for grov korrupsjon som skal ha funnet sted over lang tid, skjerpes disse kravene ytterligere. Det er selskapet som må sannsynliggjøre at det arbeides tilstrekkelig effektivt for å forhindre framtidig korrupsjon.

Rådet har lagt vekt på at det ble lansert et tilnærmet helt nytt anti-korrupsjonsprogram i 2013. Flere sentrale deler ble introdusert først i 2014. Selskapet gir informasjon om de sentrale elementene ved dette systemet, som i det store og hele er den samme informasjonen som er tilgjengelig på selskapets nettsider. Systemet inneholder tilsynelatende de elementene det er forventet at slike systemer har. Det fremstår likevel som om implementeringen av dette systemet er i startfasen, og det er lite offentlig informasjon om hvordan systemet i praksis gjennomføres i hele organisasjonen.

I sin vurdering legger Etikkrådet vekt på hvordan selskapet kommuniserer betydningen av anti-korrupsjonsarbeid, både internt og eksternt. Selskapet har gjort omfattende endringer i styret og i konsernledelsen etter at det ble avdekket omfattende korrupsjon i virksomheten i 2014. Dette kan i seg selv gi signal om en ny kurs. Samtidig understreker selskapet både offentlig og overfor Etikkrådet at selskapet er et offer for noen enkeltansattes handlinger. I lys av de omfattende korrupsjonshandlingene som involverer ledende Petrobras-ansatte, gir dette inntrykk av en ansvarsfraskrivelse fra selskapets side.

Rådet antar at den store oppmerksomheten saken har fått nasjonalt og internasjonalt, sannsynligvis vil tvinge selskapet til å ta ytterligere skritt i riktig retning. Det vises til at brasilianske myndigheter har vedtatt ny lovgivning i 2013 og 2015 som setter klare krav til selskapers håndtering av korrupsjon og korrupsjonsforebygging. Petrobras-saken er også et klart signal til det brasilianske folket og til omverdenen om at det både er evne og vilje til å etterforske, påtale og domfelle korrupsjonshandlinger i Brasil. I denne saken synes det som om ingen blir spart, verken toppledere, toppolitikere eller embedsmenn. På bakgrunn av det ovenfor nevnte mener Etikkrådet at Petrobras har et ansvar for den grove korrupsjonen som har foregått i forbindelse med selskapets virksomhet. I løpet av de siste årene har selskapet tatt skritt for å etablere et anti-korrupsjonssystem som gjenspeiler internasjonale normer og beste praksis på dette området. Rådet er imidlertid i tvil om hvorvidt disse tiltakene vil være tilstrekkelig effektive og tilrår derfor å sette Petrobras til observasjon.

Etterforskningene av de mange korrupsjonssakene er ikke avsluttet. Rådet vil følge nøye med på utviklingen av saken i det kommende året og foreta en ny vurdering i 2016. Dersom det avdekkes ytterligere grove korrupsjonstilfeller i selskapets virksomhet fremover, og dersom selskapet ikke kan vise at anti-korrupsjonsprogrammet etterlevs og videreutvikles effektivt, vil vilkåret for å anbefale utelukkelse av selskapet fra SPU kunne være oppfylt.

6 Tilråding

Etikkrådet tilrår å sette Petroleo Brasileiro SA til observasjon på grunn av risikoen for korrupsjon i tilknytning til selskapets virksomhet.

***

Johan H. Andresen	Hans Chr. Bugge	Cecilie Hellestveit	Arthur Sletteberg	Guro Slettemark
Leder				
(sign.)	(sign.)	(sign.)	(sign.)	(sign.)